

Nr 23

*Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av motioner
angående utredning om det statliga partistödets
konstruktion m. m.*

Ärendet

I motionerna I: 97 och II: 115 hemställs *dels* om en utredning angående det statliga partistödet m. m., *dels* att motionerna överlämnas till grundlagberedningen för beaktande av däri angivna riktlinjer i syfte att fördjupa och stärka den svenska folkstyrelsen. I detta utlåtande behandlas motionerna i den förra delen.

Hemställan avser, i den del som nu är aktuell, att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär »en allsidig utredning om det statliga partistödets konstruktion och om andra i motionerna berörda frågor som sammanhänger med partiernas finansiering».

Motionärer är i *första* kammaren herrar Virgin, Eskilsson, Hernelius, Gösta Jacobsson, Kaijser, Yngve Nilsson, Sveningsson och Wallmark (alla m) och i *andra* kammaren herrar Holmberg, Bohman, Cassel, Eliasson i Moholm och Hedin, fru Kristensson, herr Magnusson i Borås och fröken Wetterström (alla m).

Texten är tryckt i *andra* kammaren.

Beslutet om statligt partistöd 1965 m. m.

Beträffande 1965 års beslut om statligt partistöd hänvisar utskottet till propositionen nr 174 och sitt eget utlåtande nr 44. Ur utskottets yttrande förtjänar följande återges:

I propositionen har angetts fyra principer, som böra ligga till grund vid utformningen av ett system för statsstöd åt politiska partier, nämligen *att* bidrag utgår endast till partier som har ett inte obetydligt stöd i väljaropinionen, manifesterat i allmänna val, *att* bidragen beräknas schematiskt och fördelas enligt fasta regler som inte tillåter någon skönsmässig prövning, *att* bidragens storlek sätts i relation till partiernas styrka, och *att* någon statlig kontroll av hur medlen används inte skall förekomma. Utskottet ansluter sig till vad sålunda anförts i propositionen. — — —

Det anförda innebär inte, att det i propositionen framlagda förslaget en-

ligt utskottets mening skulle kunna nu fastställas som en i alla delar för framtiden orubblig ordning. Vål kan de förut angivna fyra grundprinciperna inte överges, men systemets närmare detaljutformning torde böra bli föremål för översyn, sedan erfarenhet vunnits av dess praktiska tillämpning. Med anknytning till propositionens förslag om årlig omprövning av bidragens storlek och till motionerna I: 816 och II: 970 vill utskottet därför förorda, att fördelningsreglerna underkastas en förutsättningslös översyn, sedan nödvändig erfarenhet erhållits av deras tillämpning.

I en reservation av sex ledamöter (3 fp + 3 h) hemställdes om avslag på propositionen. I en annan reservation av en ledamot (fp) hemställdes om avslag i förening med begäran om en skyndsamt utredning om utformningen av ett statligt partistöd.

Vid envar av de följande tre riksdagarna väcktes motion med begäran om utredning rörande partistödet. Samtliga tre motioner avslogs av riksdagen. Utskottet hänvisade till vad det tidigare anfört (KU 1966: 14, 1967: 8 och 1968: 14). Förra året uttalade utskottet även att tiden inte ännu kunde anses inne för den översyn av systemets närmare utformning som riksdagen beslöt 1965. Till utlåtandena fogades särskilt yttrande (1966: 3 fp + 3 h) eller blanka reservationer (1967 och 1968: 3 h + 1 fp) av ledamöter som motsatt sig partistödet införande.

Vid 1966 års riksdag väcktes också motioner med begäran om utredning om partiernas inkomster och utgifter i den del som inte täcks av statsbidraget samt om lagstiftning om redovisningsskyldighet för penningbidrag till partierna. Motionerna avslogs på hemställan av utskottet (1966: 15) som bl. a. hänvisade till den i samband med 1965 års beslut fastlagda principen att statlig kontroll av medelsanvändningen inte skall förekomma. Utskottet hänvisar till detta utlåtande med avseende på vad som tidigare förekommit i denna fråga.

Frågan om kommunalt partistöd

I sammanhanget förtjänar även erinras om att införande av möjlighet till kommunalt partistöd aktualiserats. Under 1968 års höstsession beslöt riksdagen, på utskottets förslag i anledning av motioner (KU 1968: 33), att anhålla hos regeringen om utredning av denna fråga. Inom utskottet reserverade sig tre ledamöter (alla h) för avslag på motionerna. En departementspromemoria i ämnet har nyligen utsänts på remiss. I denna föreslås en lag som ger landsting och borgerliga primärkommuner befogenhet att bevilja partierna bidrag i proportion till deras mandatantal i den beslutande församlingen.

Motionerna

Motionärerna framhåller att de principiella betänkligheter mot ett statligt partistöd, som anfördes av högerreservanterna i utskottet 1965, alltjämt kvarstår. Stödet har emellertid nu utgått under så lång tid, att partierna blivit beroende av dessa medel. Det är därför inte realistiskt att yrka på deras borttagande. Den utformning som gavs stödet kan emellertid inte godtas, anför motionärerna och fortsätter:

Resultatet av 1968 års val — det första riksdagsvalet efter införandet — gav en stark belysning av stödets orimliga konstruktion. Eftersom det utgår i förhållande till antalet mandat betyder det också att det största partiet får det största anslaget och att det framgångsrikaste partiet vinner mest. 1968 års val med dess relativt starka utslag medförde att det vinnande partiet — socialdemokraterna — enbart i partistöd erhåller ytterligare 720 000 i belöning av skattebetalarna. Det förlorande partiet — folkpartiet — får vidkännas en förlust om 540 000 kronor. Därtill kommer ökning respektive minskning av kanslistödet. Summorna är av den storleksordningen att de allvarligt kan påverka konkurrenssituationen mellan regeringsparti och opposition.

Vi yrkar därför på att frågan om det statliga partistödet tas upp till allsidig utredning. Vi gör det med desto större tyngd som frågan över huvud taget icke varit föremål för vare sig utredning eller några principiella överväganden.

En utredning bör emellertid enligt vår mening inte enbart begränsas till frågan hur det statliga stödet skall vara konstruerat. Det finns en rad andra frågor rörande partifinansieringen som kan vara av stor principiell betydelse för demokratin. Frågan om partiernas offentliga redovisning av sin finansiering har varit föremål för diskussion. Frågan gäller om och hur en sådan skall kunna ske utan att man träder valhemligheten förnärlig. Här finns också frågan om kampanjkostnadernas storlek i valrörelserna.

Frågan om det frivilliga stödet måste också prövas. Den angelägna målsättningen bör enligt vår mening vara att man stimulerar medlemmar och sympatisörer att genom ekonomiska bidrag finansiera de partier som de vill stödja. Bl. a. har framförts tanken att man medger viss avdragsrätt vid beskattningen för gåvor och avgifter till politiska partier.

Genom en spridd frivillig medlemsfinansiering skapas också de bästa förutsättningar för vitaliteten och den folkliga förankringen i partierna.

Vid behandlingen av motionerna beslöt utskottet att bereda de fem i riksdagen representerade partiernas organisationer tillfälle att yttra sig i frågorna. Avsikten var att få synpunkter av mera teknisk art från själva organisationerna. Några sådana synpunkter har emellertid inte erhållits.

Utskottet

Utskottet antecknar att motionsyrkanden om höjning av statsbidraget till partierna från 60 000 till 100 000 kronor för mandat har behandlats av statsutskottet, som i ett samtidigt härmed avgivet utlåtande (nr 60) hemställt om avslag på dessa yrkanden.

Som framhölls i 1965 års utlåtande, som i denna del återgetts ovan, kan själva grunderna för det statliga partistödets konstruktion enligt utskottets mening inte frångås. Tiden synes inte heller ännu vara inne för den översyn av systemets närmare detaljutformning som riksdagen beslöt 1965. Utskottet föreslår därför,

att riksdagen avslår motionerna I: 97 och II: 115 i den del som behandlats i detta utlåtande.

Stockholm den 29 april 1969

På konstitutionsutskottets vägnar:

GEORG PETTERSSON

Närvarande:

från första kammaren: herrar Georg Pettersson (s), Erik Olsson (s), Sveningsson (m), Sörlin (s), Hernelius (m), Sörenson (fp), Nyquist (s), Norberg (s), Richardson (fp) och Axel Georg Pettersson (cp); samt

från andra kammaren: herrar Adamsson (s), Nilsson i Östersund (s), Henningsson (s), fru Thunvall (s), herrar Boo (cp), Nelander (fp), Andersson i Billingsfors (s), Gustafsson i Stenkyrka (cp), Werner (m) och Strömberg (fp).

Reservation

av herrar *Sveningsson* (m), *Hernelius* (m), *Sörenson* (fp), *Richardson* (fp), *Axel Georg Pettersson* (cp), *Boo* (cp), *Nelander* (fp), *Gustafsson* i Stenkyrka (cp), *Werner* (m) och *Strömberg* (fp), vilka ansett att utskottets yttrande och hemställan bort ha följande lydelse:

Det statliga partistödets stora betydelse, då det gäller att vidmakthålla och vidareutveckla en fri politisk opinionsbildning, har vunnit allmänt erkännande. Uppfattningen att staten måste i väsentlig utsträckning bidra till de politiska partiernas finansiering synes idag ha stöd av en bred opinion.

Erfarenheterna av det nuvarande systemet är i många avseenden goda.

Samtidigt finns det dock skäl, som talar för att en översyn av bestämmelserna bör komma till stånd. Sålunda förutsattes vid riksdagens beslut om införande av statligt partistöd, att »fördelningsreglerna underkastas en förutsättningslös översyn, sedan nödvändig erfarenhet erhållits av deras tillämpning» (KU 1965: 44). Eftersom mer än tre år gått sedan detta beslut fattades, finns det nu tillräckliga erfarenheter för att genomföra den av riksdagen begärda översynen.

Övergången till enkammarriksdag och nytt valsystem för också med sig, att reglerna för partistödet fördelning under alla förhållanden måste ses över. Detta är också påkallat av att kommunerna sannolikt inom en nära framtid kommer att få möjlighet att anslå medel till de politiska partierna. Efter det att riksdagen förra året hos Kungl. Maj:t begärt utredning om kommunalt partistöd, har en promemoria utarbetats inom kommunikationsdepartementet. Denna är för närvarande föremål för remissbehandling. Det är naturligt att samtidigt härmed verkställa den av riksdagen förutsatta översynen av det statliga partistödet, så att båda frågorna kan bli föremål för ställningstagande samtidigt.

På frågan om partistödet storlek saknar utskottet anledning att ingå, då denna behandlats av statsutskottet.

Utskottet hemställer sålunda,

att riksdagen anhåller hos Kungl. Maj:t om en översyn av reglerna för det statliga partistödet.